

O PROLAZNOSTI KOJA TRAJE

(Milovan Marčetić: *Zapisi na snegu*, Službeni glasnik, Beograd, 2012)

Ne mogu da budem siguran da li je autor upravo to imao u vidu, niti da li mu je uopšte palo na pamet, ali prva asocijacija koju sam imao pročitavši izvanredan naslov ove zbirke pripovedaka, *Zapisi na snegu*, bila je asocijacija po suprotnosti, a odnosila se na izraz koji se često koristi u engleskom jeziku, i glasi *carved in stone*, a doslovno znači *uklesano u kamenu*. U standardnoj upotrebi, taj izraz označava nešto *večno* ili *nepromenljivo*. Očigledno, ono što je zapisano na snegu nije nimalo večno – naprotiv, vremenito je i propadljivo, nesigurno, trošno i prolazno. Upravo to, kako mi izgleda, jeste osnovni tonaliteta u koji Milovan Marčetić smešta ovu svoju zbirku pripovedaka. Verujem da ćemo se složiti da jedna od funkcija književnosti, i to ne najmanje važna, jeste da čoveku ponudi prikaz ili sliku nekog izmaštanog živoga, kako bi mu omogućila da svesno ili intuitivno, upoređivanjem i kontrastiranjem, u nekoj meri razbistri doživljaj i razumevanje sopstvene egzistencije. Iz takve perspektive, kao jedna od najvažnijih čovekovih konstanti ukazuje nam se njegova temporalnost, omeđenost, uslovljenost vremenom, uronjenost u niz vremenskih trenutaka koji svojim ređanjem ispunjavaju i definišu život. To je, rekao bih, osnovna, temeljna tema ove zbirke pripovedaka na kojoj počivaju i iz koje izrastaju mnogobrojni drugi tematsko-motivski sklopovi.

U pojedinačnim pričama Milovan Marčetić toj temi pristupa na raznolike načine. Stišani lirizam i osećajnost prve priče, koja se zove „Nedelja“, otvaraju prostor za izvanredno delotvorno sažimanje međusobno sličnih, analognih situacija, rasutih u dugom vremenskom nizu pripovedačevog detinjstva, u jedan sveobuhvatan, prustovski nedeljni dan, u kojem repetitivnost ustupa mesto suštinskim uvidima u emocionalnu konstrukciju porodice i detinjstva. Donekle sličan ton na početku zadržava i naredna priča, „Pet kaputa“, ali se vrlo brzo izdvaja i izrasta u maestralno strukturisanu minijaturnu panoramu životnog veka i čovekovih stremljenja. Pripovedajući o potrazi za idealnim kaputom, koja ostaje neispunjena, neokončana i prenosi se iz jednog u drugo životno doba, Marčetić kreira autentičnu i ubedljivu široku metaforu, koja se okončava naizgled običnom i realističkom, ali istovremeno snažno i tragički simboličnom slikom čoveka koji zastaje na širokoj novobeogradskoj ulici, dok mu po licu padaju pahulje, zagledan u tržni centar, pitajući se šta je uopšte pošao da traži. Čitajući ovaj završetak priče, nisam uspevao da odagnam pomisao na veličanstveno i strašno finale Poovih *Avantura Artura Gordona Pima*: taj uzaludni, ogromni tržni centar, sagledan kroz zavesu snega koji veje, izvor je tragičke intuitivne samospoznaje, koja mi ne izgleda toliko udaljenom od onoga što Poovi junaci proživljavaju u svom završnom suočenju sa zagonetnim, nesavladivim divovskim zidom belog vodopada. „Pet kaputa“ jedna je od onih priča posle kojih čitalac ne može odmah da produži dalje, već

zahteva da se zaustavi, da odvoji neko vreme da, pusti da ovako snažan utisak deluje i da se slegne, pa čak i da se vrati koju stranicu unazad i ponovi pročitano.

U drugim pričama, Marčetić podjednako efikasno barata i manje uzvišenim, razigrano humorističkim motivima. Kao primer možemo uzeti izvanrednu priču „Izlazak“, koja mu je s punim pravom donela Andrićevu nagradu: ovde se pripovedač okreće našoj političkoj istoriji i savremenoj stvarnosti, povlačeći čitaoca dole, do perspektive pacova koji žive u skupštinskom zdanju. Tim gestom *snižavanja* i *oneobičavanja* prolaznost i uzaludnost ljudskih strasti i htenja on uspeva da oslika sa trezvenošću čija neočekivanost, budući da nam dolazi iz usta neželjenih i potcenjenih sustanara, proizvodi sjajne komičke efekte, iza kojih se jasno ukazuje ozbiljno promišljen stav nepristrasnog istorijskog posmatrača, utemeljen u generacijskom iskustvu.

Još jedan primer humorističke razgradnje sumorne i tmurne savremenosti nalazimo u „Tajkunskom epu“, priči u kojoj dvojica pesnika, u atmosferi alkoholnih izmaglica, dolaze na ideju da napišu savremeni ep koji će pratiti sudbinu nekog od srpskih novobogataša. Ono čemu se smejemo u ovoj priči najmanje proizlazi iz jednostrane podsmešljivosti; umešto toga, pažljivo lavirajući kroz dijalošku, epistolarnu formu, autor nam nudi širu, uravnoteženiju sliku srpskog elitnog društva iz bliske prošlosti, u kojoj tajkunizacija nalazi svoj odjek u ciničnom servisiranju koje mu pružaju pripadnici visoke kulture. Pesnici, naime, epski spev koji planiraju da napišu tretiraju kao poslovni projekat, za koji od izabranog bogataša nameravaju da izvuku finansijsku potporu i nadoknadu u vidu mesečne apanaže, isplate hotelskih i putnih troškova, i tako dalje. Maestralna završna ironija ogleđa se u tome što njihove pripreme i dogovori traju predugo, te njihov bogataš u poslovnom i političkom smislu propadne pre nego što su uspeli da njegov veličanstven životni put poetski ovekoveče i dokopaju se koje mrvice njegovog bogatstva. U obilju gorkog smeħa, čitaocu se, međutim, i ovde ukazuje *vremenski plan* kao presudno važan definišući element: nije nastupio i prošao samo trenutak moći i slave neimenovanog tajkuna, promakao je i trenutak pesničke kreacije, makar i koristoljubivo-ironične, minuo je i jedan od perioda lakoće moralnog srozavanja; pesnici se vraćaju svojim svakodnevnim poslovima lekturisanja tuđih radova, dok neka nova prilika možda u budućnosti ne nametne prilagođavanje novim okolnostima. Pacovi će i dalje biti tu, da posvedoče.

Bez navođenja daljih primera, jasno je da *Zapisi na snegu* predstavljaju veoma dinamičnu, raznoliku, meditativnu i ozbiljnu, ali često izvanredno zabavnu zbirku priča koja od početka do kraja ostaje jasno fokusirana. Koliko god svaka pojedinačna priča bila maestralno izvedena, zaokružena, samosvojna i upečatljiva, zbirka kao celina zadobija dodatni kvalitet koji ostavlja najjači utisak na čitaoca. Ukorenjenosti ljudskog iskustva u vremenu Milovan Marčetić u ovim pričama omogućava da se ispolji u lirizovanim, dramatičnim, tra-gičkim i humornim vidovima, ocrtavajući sliku ljudskog postojanja koju će čitalac zadržati u mašti i književnom iskustvu kao podsticajnu i važnu.